

TÜRK PARASININ KIYMETİNİ KORUMA HAKKINDA KANUN: TÜRK DIŞ TİCARET POLİTİKASINA ETKİSİ (1930-1960)¹

Turan Parlakkılıç²

²Y.Lisans Öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, turan.parlakkilic@istanbulticaret.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5394-1005

Makale Bilgisi

Makale Tarihsel Süreci:

Geliş Tarihi: 03/01/2023

Düzeltilme Tarihi: 26/03/2023

Kabul Tarihi: 15/06/2023

Anahtar Kelimeler:

Korumacılık, Liberal
Politikalar, Para Politikası,
Türk Parasının Kıymetini
Koruma Hakkında Kanun,
Türkiye Ekonomisi

JEL Kodları: N140, K22, E59

Özet

Bu çalışmada, 1930 yılında çıkarılan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun (TPKKHK) ve eklerinin 1958 yılındaki devalüasyon kararlarına kadar ülkenin para ve dış ticaret politikasına etkileri değerlendirilmektedir. Resmi Gazetede yayınlanan kanun ve ekleri taranarak elde edilen bilgiler, literatürdeki kaynaklarla birlikte ele alınmıştır. Türkiye'nin korumacı ve liberal iktisat politikasındaki değişime kanundaki düzenlemeler açısından bakılmaya çalışılmıştır. Hükümete, para ve döviz piyasası düzenlemelerinde geniş yetkiler tanıyan kanun, kambiyo kontrolüne imkân vermektedir. Hala yürürlükte olan kanunun, incelediğimiz dönemde ekonomiye dolaylı müdahale aracı olarak kullanıldığı, bazı dönemlerde korumacı iktisat politikası amacının dışına çıkan, para ve döviz piyasasını daraltıcı, dış ticareti kısıtlayıcı düzenlemelere zemin oluşturduğu görülmüştür.

LAW ON PROTECTING THE VALUE OF TURKISH CURRENCY: IMPACT ON TURKISH FOREIGN TRADE POLICY (1930-1960)

Article Info

Article history:

Received:03/01/2023

Revised: 26/03/2023

Accepted: 15/06/2023

Keywords:

Law on the Protection of the
Value of the Turkish
Currency, Liberal Policies,
Monetary Policy,
Protectionism, Turkish
Economy

JEL Codes: N140, K22, E59

Abstract

In this study, the effects of the Law on the Protection of the Value of Turkish Currency (TPKKHK) and its annexes, enacted in 1930, on the country's monetary and foreign trade policy until the devaluation decisions in 1958 are evaluated. The information obtained by scanning the law and its annexes published in the Official Gazette has been discussed together with the sources in the literature. The change in Turkey's protectionist and liberal economic policy has been tried to be looked at in terms of regulations in the law. The law, which gives broad powers to the government in money and foreign exchange market regulations, allows foreign exchange control. It has been observed that the law, which is still in force, was used as a means of indirect intervention in the economy in the period we examined, and that in some periods it formed the basis for regulations that go beyond the purpose of the protectionist economic policy, narrowing the money and foreign exchange market and restricting foreign trade.

¹Parlakkılıç, T., (2022). Türk parasının kıymetini koruma hakkında kanun: Türk dış ticaret politikasına etkisi (1930-1960). *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*,4,(1),44-63.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesinden sonra Mustafa Kemal önderliğinde verdiği Kurtuluş Savaşı ile 1923 yılında kuruldu. Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Trakya'daki toprakları üzerinde kurulan Türkiye'nin bağımsızlığa verdiği önem, iktisadi alanda da kendini göstermiştir. Kurtuluş Savaşı sonrasında imzalanan Lozan Anlaşması'nın iktisadi alana dair maddeleri arasında en önemlilerinden birisi kapitülasyonların kaldırılmasıdır Antlaşmada, Osmanlı Devleti'nden kalan borçlar ile 1929 yılına kadar değiştirilemeyecek gümrük tarife oranlarını kayıt altına alan maddeler de bulunuyordu. Bu da gösterir ki Kurtuluş Savaşı sonrası ülkenin iktisat politikasında Lozan Antlaşması'nın etkileri vardır. Barış görüşmelerine ara verilen dönemde düzenlenen İzmir İktisat Kongresi ve alınan kararların yeni kurulan cumhuriyetin ekonomi politikalarında yansımaları olmuştur.

1929 Büyük Buhran yaşanmadan önce Türkiye ekonomisinde bir para krizi ortamı hâkimdir. Yeni gümrük kanunu ile tarifelerdeki artış beklentisi ithalat hacmini ve döviz talebini artırmakla birlikte spekülâtif hareketlere de zemin oluşturmuştur. Merkez Bankasının kurulmamış olması, para piyasasına müdahale olanaklarını kısıtlamaktadır. Hükûmet, piyasaları düzenlemek ve kontrol edebilmek için yasal düzenlemeler yapar. Bunlardan biri olan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun (TPKKHK) ve devamında yayımlanan kararname ve tebliğler ülkenin para ve dış ticaret politikalarında etkili olur.

1930 yılından sonra devletçi politikalarla sanayileşme çabası içerisine giren Türkiye bu politikasını korumacı önlemlerle birlikte II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam ettirir. Savaş sonrası dönemde ülkeyi yöneten tek partinin devletçi politikaları gevşetme girişimleri olur. Hükûmetin devalüasyon kararı ve dış ticarete nispeten liberalleşme adımlarına rağmen halk 1950 yılındaki seçimlerle iktidarı değiştirir. İktisat politikasında değişikliğe gitme iddiasındaki yeni iktidarın izlediği liberal politikalar ve tercihleri sonrasında ülkenin dış ticaret açığının finansmanında sıkıntıları ortaya çıkar. Ülke ekonomisinde 1955 sonrası dönemde korumacı politikalarla birlikte müdahaleci uygulamalar daha katı şekilde görülür. Devam eden ekonomik sorunlar nedeniyle iktidar, 1958 yılında İstikrar Kararları ile döviz kurlarına prim uygulanmaya başlar. Bir çeşit devalüasyon anlamına gelen bu kararlar ve öncesinde ülke ekonomisinin yaşadığı dönüşümün ülke tarihinde kalıcı etkileri olmuştur.

Bu çalışma, Türkiye ekonomisinin 1930-1960 dönemindeki para ve dış ticaret politikasını, TPKKHK düzenlemeleri ve yansımaları üzerinden değerlendirilmeyi amaçlanmaktadır. Çalışma, TPKKHK ve ilgili kararname ve tebliğlerin yayımlandığı resmi gazeteler ve döneme dair literatür taraması ile elde edilen bilgiler doğrultusunda bir değerlendirme sunmaktadır.

PARA VE DIŞ TİCARET POLİTİKASI

İktisat politikası, ekonomik hedeflere ulaşabilmek adına tercihler ve uygulamalar olarak tanımlanabilir. Otoriteler iktisat politikalarını para ve maliye politikası olarak iki ana kanaldan yürütmektedirler. İstihdam, üretim ve toplam gelirin artırılması, toplumun kamusal ihtiyaçlarının karşılanması, dış ticaret ve ekonominin dengede olmasını sağlanması gibi amaçları olan iktisat politikasının kullandığı bazı araçlar bulunmaktadır. Maliye politikası, genel bütçe içerisinde yapılacak harcamalar, yatırımlar, vergi oranlarının azaltılması veya artırılması gibi araçlar ile yönetilmesini ifade etmektedir (Özbilen 2016:621).). Para politikası, para arzı ve maliyetinin yönetimi ile ekonomik birimlerin beklentilerinin genel

iktisat politikasına uyumlu olarak yönlendirilmesini amaçlayan strateji ve uygulamalar olarak tanımlanabilir (Önder, 2005:1). Para politikasının uygulanması merkez bankalarının sorumluluğuna bırakılmıştır.

Para Politikasının Amaç ve Araçları

Para politikasının amaçları tarihsel süreçte değişiklik ve çeşitlilik göstermektedir. Bu amaçlar arasında fiyat istikrarının sağlanması ve düşük enflasyon ile birlikte işsizliğin azaltılması, ekonominin büyümesi, finansal istikrarın ve ödemeler dengesinin sağlanması bulunmaktadır (Alper, 2018:6). Para politikasının araçları, doğrudan ve dolaylı araçlar olarak iki kısımda incelenebilir. Ekonomik sisteme müdahale şeklinde uygulanan doğrudan para politikası araçları, faiz oranlarını, kredi veya mevduat miktarlarını tespit eden veya sınırlayan düzenlemelerdir. Piyasanın dinamiklerini etkileyerek arz ve talebi yönlendirmeye çalışılan araçları da para politikasının dolaylı araçları olarak tanımlamak mümkündür (Önder, 2005:55).

Merkez bankası; açık piyasa işlemleri ile piyasadaki faiz oranları ve tedavüldeki para miktarını etkilemektedir. Reeskont politikası ile iskonto edilmiş menkul kıymetleri yeniden iskonto ederek piyasaya para arz etmektedirler. Bankalara uygulanan zorunlu karşılık oranları merkez bankalarının kredilerin yönetiminde kullandığı araçlardandır (Özbilen 2016:643).

Para politikasının doğrudan kullandığı araçlar, sermaye kontrolünün sağlandığı ve ekonomide kamu müdahalesinin yoğunlaştığı bir ortamı hazırlamaktadır. Finansal yapının yetersiz olduğu ekonomilerde ve dönemlerde kullanılan doğrudan para politikası araçları, liberal ekonomiyi esas alan piyasa sisteminin ve sermaye serbestliğinin etkin olduğu ekonomilerde yerini dolaylı araçlara bırakmaktadır (Alper, 2018:11).

Liberal ve Korumacı Politikalar

Ekonomiye doğrudan veya dolaylı yöntemlerle müdahale edilmesi literatürdeki liberal ve müdahaleci politika tercihi tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Korumacı ve serbest ticaret politikalarının tarihi süreçte aynı anda geçerli olduklarını ve uygulandıklarını söylenebilir. Sanayi Devriminin² ekonomik yapıda yarattığı dönüşümün dış ticarete de yansımaları olmuştur. Üretim ve ulaşım imkânları, yeni pazar ve hammadde arayışları, teknolojik gelişmeler ülkeleri birbirine daha yakın ve bağımlı hale getirmiştir (Keşap ve Sandalcılar, 2021:258). Ülkelerin üretim ve dış ticaret olanaklarını artıran bu süreç, dış ticaret teorisinde Merkantilist İktisat³ ile Klasik İktisat düşüncesini karşı karşıya getirir. Merkantilist görüş, zenginliğin kaynağı olarak üretilene pazar oluşturan ticareti görürken, kıymetli madeni olmayan veya yetersiz olan ülkelerin ancak ticaret ile zengin olabileceklerini öne sürmektedir. Dış ticarete fazla vermek ve diğer ülkelere kaynak aktarımını önlemek güçlü hazine için gerekli görülmüştür (Yılmaz, 2016:3). Klasik İktisat görüşü, serbest ticareti savunarak ülkelerin refahının artacağını ileri sürer. A.Smith'in Mutlak Üstünlükler Teorisi, ülkelerin üretiminde avantajlı oldukları ürünleri ihraç ederek işbölümü ile verimliliğin ve refahın artacağını savunmaktadır. David Ricardo Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisinde, İngiltere ve Portekiz'i şarap ve kumaş üretimlerini emek değer teorisine dayanarak karşılaştırmaktadır.

² 18.yüzyılda İngiltere'de başlayan, buhar makinesinin üretimde ve ulaşımda kullanılmaya başlandığı dönemi ifade eder.

³ 16.yüzyıldan 18. yüzyıla kadar Avrupa'da etkili olan görüş, devletin iktisadi olarak güçlü olmasının yöntemlerine önem vermektedir. Belli başlı temsilcileri; J. Bodin. A. de Monchrétien ve Colbert olan bu görüşün politikaları, Bulyonizm, Kolbertizm, Ticari Merkantilizm şeklinde uygulanmaktadır.

Ülkelerin birim maliyetleri dikkate alarak mutlak üstün olsalar bile karşılaştırmalı maliyetlerine göre ticaret her durumda mümkün olacaktır (Kazgan, 2021:136). Ülkelerin ithal mala karşılık ne kadar ihraç malı sunacaklarını teklif eğrileri yardımıyla açıklamaya çalışan Alfred Marshall ve Ysidro Edgeworth, ülkelerin talep ve arz koşullarını dikkate alarak dış ticaret hadlerini belirler (Yılmaz, 2016:82). Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisinin ülkeler arası fiyat farklılığı ve emeğin verimliliği hakkında açıklama yapmamasını ele alan E. Heckscher ve B. Ohlin, faktör donanımı modelini geliştirirler. Ülkeler arasında faktör donanımlarındaki farklılıkların dış ticareti mümkün kıldığını öne süren model, bu durumu karşılaştırmalı üstünlüğü sağlayan temel etken olarak görür (Seyidoğlu, 2001:63).

ABD’de Alexander Hamilton ve Henri Carey ile 18. yüzyılın sonunda başlayan dış ticarete korumacılık düşüncesi, Friedrich List ile 19. yüzyılda Almanya’da teorik gelişimini sürdürür (Özguven, 2001:123). Hamilton, belirli süreliğine ve seçilmiş alanlarda gümrük vergileri ve mali yardımlarla sağlanacak bir korumanın ABD’yi ticari kısıtlama uygulayan ülkelere karşı güçlü kılacağını düşünüyordu (Yılmaz, 2016:115). H. Carey ise korumacılığı devamlı ve ekonominin genelinde uygulanmasını savunur. İngiltere’nin ticaretteki egemenliğine karşı ABD’nin güçlü sanayisini korumacılık sayesinde kurabileceğini düşünmektedir (Özguven, 2001:126). Dış ticarete korumacı düşüncelerin ortaya çıkışında sanayileşmeye çalışan ülkelerin, sanayilerini gelişmiş ülkelerin avantajlı rekabetlerine karşı koruma fikri etkili olur (Yılmaz, 2016:113). Korumacı teori, ülkelerin çıkarlarının çatıştığı savı ile liberal teorinin varsayımlarına itiraz eder. F. List, liberal görüşün evrenselci yaklaşımını kabul etmeyerek, iktisadi milliyetçilikten beslenen (Kazgan, 2021:230) Almanya’nın gelişmekte olan sanayisine uygun düşen korumacı teorisini geliştirmiştir.

20. yüzyılda, ülkelerin sanayileşme çabalarının arttığı, korumacı politikaların benimseyen yeni stratejilerin ortaya çıktığı görülür. Dış etkilerden kendilerini korumak adına özellikle gelişmekte olan ülkeler ithal ikameci politikaları benimser. Bu strateji, ithal edilen ürünlerin ülkede üretilmesini sağlar, ithalatı ve dolayısıyla dış ticaret açığını azaltır, döviz kaybını önler. Sanayileşme ile istihdam yaratılması sağlanırken artan üretim olanakları ile ülkenin dengeli kalkınması sağlanır (Beylan, 2011:6). İthal ikameci politikanın birinci aşaması, yüksek tarifeler ve miktar kısıtlamaları uygulanan nihai tüketim mallarının yurt içinde üretilmesidir. Bu stratejide ara malı ve yatırım malları ithaline istisna ve muafiyetler tanınır. İthalat ikamesinin sonraki aşamasında bazı ekonomiler ihracata yönelirken bazılarının sanayileşmesi ara malı ve yatırım malları üzerinden gerçekleşir (Seyidoğlu, 2001:604). Ülkelerin iktisat politikalarının bu yol ayrımındaki tercihlerinin siyasi ve sosyal etkileri bulunmaktadır. Ülkelerin korumacı politikalar benimsenmesi sadece serbest ticaretin sebep olacağı piyasa aksaklıklarını giderme amacına hizmet etmez. Bu tutum, ekonomiye müdahale edebilme ve ülkeleri rekabetin yanı sıra dış ekonomik ve politik baskılardan koruyan ve ülke problemlerinin çaresi gibi sunulan bir amaç halini alır (Keşap ve Sandalcılar, 2021:259). Kalkınmayı amaçlayan ülkelerin dış ticarete müdahalelerinin fazlalığı bu politikaları kalkınma için bir araç haline getirilmesini sağlar (Seyidoğlu, 2001:117). Bununla birlikte gelişmiş ülkelerin de kendi vatandaşlarını ve ekonomilerini korumak adına, daha çok az gelişmiş ekonomilere atfedilen korumacı politikaları benimsedikleri görülmektedir (Kazgan, 2021:229).

CUMHURİYET DÖNEMİ İKTİSAT VE PARA POLİTİKALARI

I. Dünya Savaşı nedeniyle daralan dünya ticaret hacminin sağlanan barışlardan sonra artmaya başladığı görülmektedir. Kurtuluş Savaşı sonrasında Türkiye’nin de üretim ve ticaret hacmi

yükselmeye başlamış, ithalat ve ihracat rakamları artmıştır. 1923 yılında 85 milyon lira olan ihracat; 1924 yılında 159 milyon liraya, 1925 yılında 192 milyon liraya yükselir. İthalat 1923 yılında 145 milyon lira iken 1924 yılında 194 milyon lira, 1925 yılında 241 milyon lira olur (Kepenek, 2012:48). Kurtuluş Savaşı dönemi ile azalan üretim kapasitesi fiyatların artışına ve ihtiyaçların nispeten ucuz olan ithal mallarla karşılanmasına sebep olur. Bu durum, ülkenin 1929 yılına kadar dış açık vermesinin nedenlerinden biridir (Parasız, 1998: 17). Sanayinin gayri safi milli hâsıla (GSMH) içindeki payının 1923'den 1930 yılına kadar artmadığı, tam tersi azaldığı görülür. Bu durumun arkasında yatan faktörler, ekonominin genel sorunları ile benzerlik gösterir; devlet kurumlarının ve altyapının eksikliği, sermaye ve bankacılık sektörünün yetersizliği, dış ticaret karşısında korumasız sanayi üretimi ve yatırımcıların kısa zamanda kâr elde edecekleri alanlara yönelmeleri belli başlılarıdır (Yaşa, 1980:82).

Denk bütçe, paranın değerinin korunması ve dış ticaret dengesi Cumhuriyet Hükûmetlerinin 1940'lara kadar ana prensibi olmuş ve iktisat politikalarını bu ilkeler etkilemiştir. 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi, Kurtuluş Savaşı sonrasında oluşturulmak istenilen ulusal kimlik çabasının iktisadi alanda bir yansımasıdır (Kepenek,2012:32). Kongrede yapılan önerilerin genelinde korumacı ve milli bir iktisat politikasının benimsenmesi gerekliliği ifade edilir (Kuruç, 2011:306) ve kararların milli iktisat görüşünün ilkeleri ile benzerliği önemlidir (Boratav, 2019:48). Cumhuriyetin iktisat zihniyetinde etkileri görülen milli iktisat görüşü ülkede milli tüccar yaratmayı hedefler. Bu hedefin Cumhuriyetin ilanından sonra ulus devletin güçlü bir şekilde tesisinde yansımaları görülür. Devletçilik politikaları yeni devleti ve ekonomiyi inşa etme sürecinde milli iktisat görüşünün dönüşerek devamını sağlar (Varlı, 2012:168). Milli iktisat düşüncesi gibi İttihat ve Terakki döneminden örnek alınan diğer bir politika 1927 yılında çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu'dur. Bu kanun, 1913 yılında İttihat ve Terakki yönetiminin çıkardığı kanunun devamı sayılabilir (Kuruç, 2011: 308). Korumacı iktisat politikası doğrultusunda ülkenin kalkınmasını amaçlayan bu uygulamalar sanayileşme çabasını desteklemektedir. Mustafa Kemal'in karma ekonomi modelini geliştirilerek uygulanması ve kalkınmayı hedefleyen iktisat politikalarına halkın katılımını sağlaması önemlidir. Türkiye, dönemin az gelişmiş ülkelerine biçilen tarım ülkesi kalıbının dışına çıkarak Mustafa Kemal'in, sanayileşerek kalkınan ülke olma iradesini ortaya koyar (Kılıçbay, 1999: 85). Bu görüşün izlerini İzmir İktisat Kongresi'nde takip etmek mümkündür. Kongre'de, ülkenin özel teşebbüsün yatırımları ile kalkınmasına imkân tanınması, milli ve korumacı bir iktisat politikası benimsenmesi ve devletin düzenleyici, destekleyici görevlerini devam ettirmesinin önemine dair kararlar alındığı görülür (Yaşa, 1980:78). Kongre, çiftçi, sanayici, tüccar ve işçi kesimlerinin sorunlarını ve isteklerini bir arada ülke yöneticilerine anlatma olanağı sağlar. Taraflara sorunlara birlikte çözüm yolu bulma, kurulacak iktisadi yapıya dair fikir alışverişinde bulunma imkânı sunar. Ayrıca dünyaya Türkiye'nin iktisadi rotası hakkında fikir veren kongre ile yerli ve yabancı sermayeye güvence verilmek istenmiştir (Kepenek, 2012:32).

Ülkenin gümrük tarifeleri ve genel ithalat rejimi politikalarını, 1929 yılında yürürlüğe giren Gümrük Tarifeleri Kanunu öncesi ve sonrası dönem olarak incelemek mümkündür. Bu kanun ile korumacı bir yapıya bürünen dış ticaret politikası uzun süre ülkenin dış ticaretinde etkili oldur. II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan uluslararası kuruluşlar ve anlaşmalara üye olan Türkiye'nin, ithalat rejimi ve gümrük tarifeleri bu doğrultuda değişir (Tezel, 2020:194). 1927 yılında sanayi makinelerine sağlanan gümrük vergisi muafiyetinin aynısı yeni gümrük kanunu ile tarım makinelerine ve araçlarına tanınır. Sanayileşme adımlarıyla korumacı politikalar

doğrultusunda kumaş, şeker ve çimento gibi ürünlerin ithalat vergilerinin artırıldığı görülür. 1930'lu yıllarda mamul gıda, giysi ve bazı tüketim malzemelerinin ithali yasaklanır (Savrul, Özel ve Kılıç, 2013: 63). Yurt içi tüketiminin karşılanması amacıyla 1925 yılında çıkarılan kanunla şeker üretimine yatırım yapacak özel girişimcilere imtiyaz sağlanmaya çalışılır (Karluk, 99:2015). Ülkenin tarımsal potansiyelini değerlendirecek sanayileşmenin teşvik edilmesi dönemin iktidarının önemseydiği bir politika olmuştur. Hazine arazilerinin fabrika kurulması için bu yatırımlara tahsis edilmesi ve kamunun şeker alımlarını bu firmalardan yapması gibi ayrıcalıklar ile yatırımlar teşvik edilmeye çalışılmıştır. Pamuklu dokuma ve yün ipliğinin şeker gibi korumaya alınmaya çalışıldığı ve 1929 yılındaki tarifelerde düzenleme yapıldığı görülmektedir (Kurmuş, 1978:197). Genel ithalat rejiminin, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde ülkenin sanayileşme ve kalkınma süreci ile paralellik gösterdiği, 1946 yılı sonrasında ithal ikameci politikaların yanı sıra liberalleşme çabaları ve değişen uluslararası konjonktüre uyum sağladığı görülmektedir.

Kurtuluş Savaşı döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında tedavülde evrak-ı nakdiye bulunmaktadır. Yeni para arzı olmadığı halde para oluşumunda değer kaybında savaş nedeniyle daralan üretim ve kaybedilen topraklardan transfer edilen paraların yarattığı bolluk etkilidir (Parasız, 1998: 7). Kâğıt para ile birlikte tedavülde altın ve gümüş paralar vardır (Eroğlu vd., 2018:8). 1923'de yaklaşık 161 milyon lira olan tedavüldeki para miktarı, 1929 yılında yaklaşık 159 milyon liradır (Kepenek, 2012:40). Yeni gümrük tarifesi beklentileri 1929 yılında ithalatı normal seyrinin çok üstünde artırmıştır. Bu durum ve Osmanlı borç ödemeleri döviz talebini spekülasyona açık şekilde yükseltmiştir. 1929 yılı Temmuz ayında İngiliz sterlininin yaklaşık 10 lira olan kuru, 10,5 liraya yükselince hükümetin önlem arayışları artar (Boratav, 2019:51). Hükümet, serbest ticaretin devamı halinde mal ve döviz talebini yönetemeyeceğinin farkında olduğu için yeni tarifeleri zamanında yürürlüğe koymak istemektedir. Artan stokçuluk ve ülke parasının değerinin düşmeye devam etmesi karşısında net bir tavır alınarak tarifeler uygulanmaya başlanmıştır (Kuruç, 2011:423). 1929 yılında yeni gümrük kanunu çıkarıldı ve korumacı politika dönemi başladı. 1926-1928 ithalat fiyatlarıyla 1929 yılı gümrük tarifelerinin koruma derecesi ortalama %45.7'dir. 1916 yılındaki tarifelerin koruma derecesi aynı hesaplama için ortalama %12.9'dur (Kurmuş, 1978: 196).

Büyük Buhran ile ülkeler, dış ticarettten kaynaklanan dalgalanma ve şoklara karşı korumacı tutum sergilemeye başlar. ABD, 1930 yılında hemen gümrük tarifelerini yükseltir, iki yıl geçmeden İngiltere ve Avrupa ülkelerinin aynı pozisyonu aldıkları görülür (Kuruç, 2011:427). Bu politikaların devamında ülkeler, kambiyo kontrolünü sağlamaya ve sermaye transferlerini önlemeye çalışırlar. Büyük Buhran' da ABD ekonomisinde sanayi üretimi yarıya düşer, işsizlik 1933 yılında %25'e çıkar, reel milli gelir ve fiyatlarda gerileme ile makroekonomik göstergelerde bozulmalar ülke tarihinde görülmeyen düzeylere ulaşır (Öz, 2009:24).

Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun (TPKKHK) ve Düzenlemeleri

Cumhuriyetin kuruluşu sonrasında yapılan yasal düzenlemeler, yatırımlar ve oluşturulan kurumsal yapı ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Kepenek,2012:41). 1929 yılında başlayan Büyük Burhan'a karşı Türkiye'nin aldığı önlemler arasında TPKKHK ve kararnamelerini çıkarılması, dış borç ödemelerinin ertelenmesi, ilk defa para arzının artırılması ve Merkez Bankasının kurulması sayılabilir (Parasız, 1998: 26). Maliye Vekâletinin hazırladığı TPKKHK teklifi İcra Vekilleri Heyeti tarafından 19.02.1930 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisine (TBMM) sunulmuştur. Tasarı, Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Hakkında 1447 sayılı kanuna (MKKBHK) müzeyyel bir kanun layihası

olarak teklif edilmiştir. Teklifin gerekçesi olarak artan ithalat stokçuluğu ve döviz piyasasındaki spekülasyon hareketleri gösterilmektedir (TBMM görüşmeleri 20.02.1930, Muvakkat Encümen Mazbatası Sıra No:83). Kanun teklifinin yaşanan olağanüstü durumdan hareketle hazırlandığı, normal bir süreçle düzenlenen 1447 sayılı kanuna ek veya değiştiren bir kanun olmaması gerektiği, ayrı bir düzenleme olarak ele alınması istenir. Kanun, Türk Parasının Korunması Hakkında Kanun adıyla teklif edilir. Altı maddeden oluşan kanun teklifinin 1.ve 4. maddeleri şekillen, diğer maddelerin hükümleri değişikliklerle kabul edilmiş ve acilen görüşmek üzere karma komisyona arz edilmiştir. Karma komisyon görüşmelerinde kanun yedi madde ve Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun ismiyle düzenlenir ve sonrasında TBMM’de itiraz olmaksızın kabul edilir (TBMM Zabıt Ceridesi 33. İnikat. 20.02.1930. Cilt:46, Evre 3, Sayfa 42-48). Teklifin TBMM görüşmelerinde konuşan Başvekil İsmet İnönü, ithalat ve ihracat rakamlarının çok değişmemiş olması ve devletin piyasadan döviz çekmemesine rağmen milli para üzerinde artan baskıyı başka faktörlere dayandırmaktadır. Meşru olmayan bu faktörlerle mücadele için meclisten yetki ister (TBMM görüşmeleri 20.02.1930, Muvakkat Encümen Mazbatası Sıra No:83). 1447 sayılı MKKKBK maddeleri, borsa teşkilatını düzenleyen hususların yanı sıra TPKKHK ile aynı alanlara dair hükümleri barındırır (T.C. Resmi Gazete, 1203, 30 Mayıs 1929).

TBMM’de 20 Şubat 1930 tarihinde oybirliği ile kabul edilen 1567 sayılı kanun, T.C. Resmi Gazetede 25 Şubat 1930 tarih 1433 sayısında yayımlanır. Yedi maddeden oluşan kanunun;

- Birinci maddesi, yurt içinde döviz, nakit para, hisse senedi alım satımını ve ihracını düzenlemeye dönemin bakanlar kurulunu yetkilendirmektedir.
- İkinci madde, TPKKHK başlığı altındaki ilanların kanuna dâhil etmektedir. Caydırıcı ve cezai hükümleri içermektedir.
- Üçüncü ve dördüncü maddeler, kanuna aykırı hareket edenleri ve bankaların merkez ve şubeleri ile para piyasasında çalışanların meslekten iki yıla kadar uzaklaştırma, işlem kısıtlaması ve ağır para cezası verilmesine dair hükümleri içermektedir. Bu maddede ağır ceza ifadesi yer alsa da sektörü ürkütme çabası da görülmektedir. Men cezasının süreli olması, şubelerin münferit olarak cezalandırılmasını bu duruma örnek gösterebilir.
- Beşinci madde, 1447 sayılı MKKKBK’nin 44. maddesinden 53. maddesine kadar ifade edilen cezalar yerine TPKKHK hükümlerinin geçerli kılmaktadır.
- Kanunun üç yıl geçerli kılan altıncı maddeden sonra yürütme yetkisini İcra Vekilleri Heyetine veren yedinci madde ile metin son bulmaktadır (T.C. Resmi Gazete, 1433, 25 Şubat 1930).

TPKKHK ile iki alanda kontrol sağlamak amaçlanır; döviz kurları artık devlet tarafından belirlenecek ve ithalat devlet iznine bağlı olacaktır. O dönemde diğer ülkelerin benzer uygulamalar ile özellikle Büyük Buhran’dan korunmaya çalıştıkları görülür (Kepenek,2012:40). Bu düzenlemeler, Türkiye’nin sanayisini dış rekabete karşı korumak adına attığı ilk adımlardır.

Kanunun ilk kararnamesi otuz üç maddeden oluşmaktadır ve ana hatlarıyla;

- İlk maddelerde kambiyo spekülasyonu tanımı yapılıyor ve yasaklanıyor.
- Kambiyo işlemlerini bankalar ve Maliye Vekâletinden yetki alan bankerlerin yapabileceği ve işlemleri kimin adına yaptıklarını, ihtiyaç listelerini ve istenilen açıklamaları Kambiyo Murakıplığına ibraz etme zorunluluğu bulunmaktadır.

- Bankalar ve bankerlerin döviz karşılığı Türk parası avans vermeleri yasaktır.
- Maliyenin ihtiyaç listesi dışında kambiyo tahviline izin verilmez.
- Türkiye’de merkez veya şubesi bulunmayan şahıs veya kuruluşlara Türk parası kredi açılmaz.
- Kamu iştirakleri ve imtiyaz tannan işletmeler bankalardaki mevduatlarını Türk parası tutmak zorundadır.
- İthalat yapacaklar gümrük idaresinden alacakları muamele vergisi makbuzu kadar döviz bankalardan temin edebilirler bu tutarı aşmak için fiyatları farklı göstermek yasaktır.
- Maliye Vekâletinden izinsiz şekilde ülkede esham, tahvil ve kuponları ile Türk parasının ihracı yasaklanmışken, aynı şekilde esham, tahvil ve kupon ithaline de izin verilmemektedir.
- Sarrafların sadece dövizli Türk parasına çevirebilme yetkisi var ve bu dövizleri banka ve bankerlere satma zorunlulukları bulunuyor.
- Dövizle düzenlenmiş çek, bono ve poliçeler sadece bankalara ciro edilebilmektedir.
- Şahıs ve kuruluşların bankalardaki Türk parası hesaplarından döviz hesaplarına münakale yapılmasına izin verilmezken, mevduat sahipleri dövizlerini bankaya satabilir, ilan edilen ihtiyaç listesinden alım yapabilir. Zaten ihracı yasak olan altın kanun kapsamına dâhil edilmemiştir (T.C. Resmi Gazete, 1435, 27 Şubat 1930).

Altı numaralı kararname ile Türkiye’den yaptığı ithalatın bedelini ödemeyen veya Türkiye’den mal alımına izin vermeyen ülkelere döviz ödenmeyeceği ilan edilir. Bu ülkelerden Türkiye’ye yapılacak ithalata, mal bedelinin Merkez Bankasına Türk parası olarak yatırılması halinde izin verileceği ve ihracatın bedeli olarak kullanılacaktır (T.C. Resmi Gazete, 2167, 6 Ağustos 1932). Bu dönemde ihracatı düzenleyen kararname de yayımlanır. Yılın son ayında yayımlanan sekiz numaralı kararname, yurt dışına mal ve menkul kıymet ihraç eden gerçek ve tüzel kişilerin, dövizlerini on beş gün içerisinde Merkez Bankasına veya Türkiye’de bir bankaya satma zorunluluğu getirilir. Ayrıca ihracat bedeli ile ithalat bedelinin mahsubunun yapılamayacağı da bu kararname maddeleri arasındadır (T.C. Resmi Gazete, 2267, 2 Aralık 1932). Takip eden ayda da bankalar ve bankerlere mudilerine ait tüm dövizleri on gün içerisinde Merkez Bankasına yatırma zorunluluğu getirilir. Bu dövizlere uygulanacak faiz, Merkez Bankası ve bankalar arasında kararlaştırılır (T.C. Resmi Gazete, 2296, 5 Ocak 1933).

Yurt dışına emtia ve menkul kıymet ihraç edenlerin tahsil ettikleri dövizleri Türkiye’deki bir bankaya veya Merkez Bankasına satma zorunluluğunda dövizle birlikte altın kabulüne izin verilir. Bu hüküm ihracat dövizlerine dair diğer tüm kararları kapsar. Artık ihracatçılar Merkez Bankası veya yetkili kılacağı muhabire ihracat dövizini yerine altın getirebileceklerdir (T.C. Resmi Gazete, 3243, 27 Şubat 1936). TPKKHK’nın dördüncü maddesi 1936 yılında 3070 numaralı kanun ile değiştirilmiştir. Kanuna aykırı fiiller kapsamı ve uygulanacak cezai hükümler bazı değişiklikler yapılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 3474, 2 Aralık 1936).

Kanun ve eklerinin genel seyrinde görüldüğü üzere konjonktüre göre kararnamelere ekler yapılmakta ve ilerleyen dönemlerde yayımlanan yeni bir kararname ile hepsi bir araya getirilmektedir. 1937 yılında yayımlanan on iki numaralı kararname (T.C. Resmi Gazete, 3790, 23 Aralık 1937) bunlardan biridir. Altın fiyatlarında istikrar sağlamak ve ticaretini düzenlemek adına on iki numaralı kararnameye ek yapılarak ülke içinde altın ticaretinin Maliye Vekâletinin yetkilendireceği bankaların yapabileceği hükmü getirilir (T.C. Resmi

Gazete, 3812, 19 Ocak 1938). Kuyumcular, antikacılar ve dişçiler gibi meslek sahiplerinin işlenecek ve işlenmiş altın ticareti yapmalarına izin verilirken, alım satımlarını kayıt altında tutmaları, talep edilmesi halinde ibrazı zorunlu kılınır ve bunun dışında hurda ve takı altın ticareti serbest bırakılmaktadır (T.C. Resmi Gazete, 3812, 19 Ocak 1938).

Serbest döviz ile ticaret yapılan ülkelerin dış ticaret ödemeleri, bu ülkelere yapılan ihracat ile elde edilen toplam dövizin %80'ni kadar olabilecektir (T.C. Resmi Gazete, 4211, 19 Mayıs 1939). Çıkarılan ek kararname ile kıymetli madenlerin (altın, gümüş ve platin) sikke, külçe halinde ve hurda ya da işlenmiş halini yurt dışına çıkarmak yasaklanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 4217, 27 Mayıs 1939). TPKKHK'nın ikinci, üçüncü ve dördüncü maddeleri 26 Aralık 1942 tarihinde yayımlanan 5290 sayılı Resmi Gazetede 4328 numaralı kanun ile değiştirilir. Kanun maddelerinin ilanı ve kanuna muhalefet hükümleri ve cezalarına dair esaslarda bazı değişiklikler yapılmıştır.

Dış ticarete korumacılığın nedenleri olarak ulusal güvenlik, genç endüstrileri koruma, stratejik ticaret politikası ve dampinge karşı korunma sayılabilir (Seyidoğlu, 2001:148) İthal ikameci sanayileşmenin birinci aşamasını gerçekleştirmek üzere gümrük vergilerini artıran ülkeler diğer araçlardan kambiyo kontrolünü kullanırlar. (Beylan, 2011:15). Devletlerin dış ticarete müdahale etme nedenleri arasında ödemeler bilançosunun iyileştirilmesi ve ülkedeki işsizliğin azaltılması, ticaret hadlerini iyileştirerek ekonomik refahın artırılması ve ülkenin pazarlık payının artırılması vardır (Seyidoğlu, 2001:154). Bu düşüncelerin Türkiye'nin yeni gümrük tarifeleri ve sonrasındaki düzenlemelerinde etkili olduğu görülür. TPKKHK ile ithalat ve ülkeden döviz çıkışı kontrol altına alınarak dış ödemeler dengesi sağlanmaya çalışılır. TPKKHK'nın ilk düzenlemelerinin arkasında yatan fikrin devletçi ve ithal ikameci politikalar için gerekli korumayı sağlamak olduğu görülür.

Türkiye Ekonomisinin Liberalleşme Çabaları

II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaşın ilk yıllarında Türkiye, dış ticaretini 1937 yılında belirlediği Genel İthalat Rejimi ile düzenler. Ticaret yapılan ülkeleri sınıflandırmak gerekirse ilk grup olarak Türkiye'nin yaptığı ihracattan daha fazlasını, döviz karşılığı serbest şekilde ithal ettiği ABD gibi ülkeler sayılabilir. İkinci gruba, kliring ve takas anlaşmaları kapsamında serbest olarak ithalat yapılabilen Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkeler dâhil edilir. Bu ülkeler yapılan dış ticaret işlemlerinde Türkiye'ye kendi ülkelerinden mal alımında kullanmak üzere serbest dövizle ödeme yapılacak şekilde %20'lik aktif bakiye tanıyorlardı. SSCB, İtalya ve Yugoslavya'nın bulunduğu üçüncü gruptaki ülkeler Türkiye'ye aktif bakiye limiti tanııyorlardı. Son olarak dış ticaret ödeme anlaşması olmayan ülkeler bulunuyor (Parasız, 1998: 65). 1937 yılında ithalat ve ihracatın yaklaşık %90'ı kliring anlaşmalı ülkelerle yapılmaktadır. Türkiye, diğer ülkeler gibi II. Dünya Savaşı döneminde dış ticaretinde zorluklar yaşar. Süreci daha zora sokan unsurlar arasında, ülkenin dış ticaretinde savaş öncesi dönemde Almanya ve diğer Orta Avrupa ülkelerinin payının fazlalığı dikkat çeker (Koçak, 2020:367).

II. Dünya Savaşı döneminde ülkede yaşanan mal kıtlığı, fiyat artışları ve karaborsanın önlenmeye çalışıldığı, bazı kesimlerin sağladığı rantlar ile oluşan gelir adaletsizliğiyle mücadeleye çalışılır. 1940 yılında kabul edilen ve 1942 yılında yapılan bazı değişikliklerle Milli

Korunma Kanununun⁴ alınan katı tedbirlerde hükümetin başvurduğu yasal dayanak olmuştur (Yaşa, 1980:88). Devletin bütçe ve dış ticaret dengesi ile paranın değerini dikkate alarak yönettiği iktisat politikasında II. Dünya Savaşı öncesinde değişimler başlar. Merkez Bankasının yetkilerinde 1938 yılında yapılan değişiklikle Kamu İktisadi Teşebbüsleri' nin (KİT) hazine garantili bonolarını iskonto etmesi sağlanır. Halka yapılan perakende satışlar gibi özel sektöre nihai ve yarı mamul mallar satılmaktadır. Devletin KİT ürünlerinde uyguladığı fiyat politikası ile bir çeşit kaynak aktarımı da sağladığı görülür (Kepenek,2012:70).

II. Dünya Savaşı sonrası dönem, uygulanan iktisat politikaları iki farklı bölümde ele alınabilir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin devletçilik çizgisinden uzaklaşma ve Demokrat Parti'nin liberal politika söylem ve uygulamalarının görüldüğü dönemde, özel sermaye birikiminin artan gücünün toplumsal ve ekonomik etkileri görülmüştür. Savaş sonrası dönemde pazara ulaşım imkânı artan kırsal kesimin alım ve sermaye gücü artmıştır. Dış ticaretin nispeten serbest hale gelmesi gelir olanaklarını ve harcama alışkanlıklarını etkiler. Artan kentleşme, dış yardım ve yabancı sermaye girişi ülkeyi toplumsal ve ekonomik olarak etkiler. Özel sermayenin, ülkenin geçirdiği dönüşüme uyum sağladığı (Kepenek, 2012:84), siyasi ve toplumsal atmosferden faydalandığı görülür. İktidar değişikliği sonrası uygulanan ekonomi politikaları, önceki hükümetlerin uygulamaya başladığı politikaların devamı niteliğindedir. Demokrat Parti Hükümetlerinin önceki dönem iktisat politikalarını ve ekonominin eğilimini değiştirmedikleri söylenebilir (Boratav, 2019:107). Siyasi olarak kutuplaşan dünyada, Türkiye'nin ABD'nin başını çektiği cenaha yönelimi iktisat politikalarına da yansır (Memiş, 2020:273).

Türkiye Hükümeti, II. Dünya Savaşı sonrasında Türk lirasının değerine dair bir düzenleme yapmayı düşünmektedir. Başbakan Recep Peker, Bretton Woods kararlarının süreçte etkili olduğunu ifade eder (Koçak, 2015:496). 7 Eylül 1946 tarihinde hükümet tarafından alınan devalüasyon kararının nedenleri şu şekilde sıralanabilir:

- TL'nin değerinden dolayı ihracatın azalma ihtimalinden duyulan endişe
- Kliring ve takas sistemlerinin yarattığı nispeten yüksek fiyatlarla ihracatın devam ettirilme olanağının zayıflaması. Ülkelerin hammadde konusunda katı tutumları
- Savaş sonrası tarımsal üretimin artması ve ihraç ürünlerinde fiyatların düşme olasılığı
- Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'na katılmak için imzalanan anlaşmaların getirdiği sorumluluklar
- Serbest dövizle ticarete dâhil olarak daha geniş alanda dış ticarete olanak tanıma
- Ülkenin iktisadi ve politik olarak, dâhil olacağı birlikler bağlamında, temel yöneliminin somut göstergesi olması
- Ülkenin borçlarını erteleme olanağı sağlaması
- Takas sistemi ile yapılan ticaretin malları pahalı hale getirerek örtülü bir devalüasyona neden olması (Parasız, 1998: 68)

Sözkonusu kararlar ile bazı malların ithalindeki kısıtlamalar azaltıldı, serbest dövizle ithalat olanakları genişletildi (Yaşa, 1980:90). Sabit, ayarlanabilir kur sistemine geçen (Kazgan,

⁴ 18 Ocak 1940 tarihinde çıkartılan Kanun ile hükümet, kamu adına özellikle tarım ürünlerine piyasa fiyatının altında el koyma, vatandaşlara zorunlu kamu hizmeti yükleme ve fiyat denetimi gibi birçok olağanüstü yetkiye sahip olur. Kanun 1960 yılında yürürlükten kaldırılmıştır.

2013;67) Türkiye, devalüasyon kararı ile dolar kurunu 1,28TL'den 2,80TL'ye çıkartır ve daha liberal politikalar uygulamayı ve uluslararası ticarete entegre olmayı amaçlar (Boratav, 2019:108). Ayrıca bu kararlar, iç siyasette liberal politika talebinde bulunan çevrelere iktidarın bir yanıtı olmuştur (Balkanlı, 2012 : 216).

Sabit kur sisteminde yapılan devalüasyonun ithalat ve ihracat üzerindeki etkisi Joan Robinson'un A.Lerner ile birlikte geliştirdikleri Kritik Esneklikler Kuramıyla açıklanmaya çalışılır. Yapılan devalüasyon ülkenin ihraç mallarını ucuzlatır, ithal mallarını pahalı hale getirir. Kurama göre ihraç malların dış talep esnekliği, ihraç malların arz esnekliği ile ithal malların arz esnekliği ve ithal malları talep esnekliği, devalüasyonun dış ticaret üzerindeki etkisini belirler (Yılmaz, 2016:121). Türkiye'nin 1946 devalüasyonu ile gerçekleştirmeye çalıştığı stratejiyi değerlendiren bir çalışmada (Bakan ve Akkaya, 2018:330), 1950-2000 dönemi için bu politikanın sınırlı etkiye sahip olduğu, yapısal nedenlerin ve ihracatın esnek olmamasının bu duruma neden olduğu, tüketime dönük ve katma değeri düşük ürünlerin ihracatının sonuçta etkili olduğu ifade edilir.

1947 yılında kırk bir maddeden oluşan, on üç sayılı kararname yayımlanır. Bu kararname, başlık ve bölümleri ile nispeten daha derli toplu bir yapıya sahiptir. Kararnamenin döviz işlemlerine dair hükümleri şu şekilde sıralanabilir; ülkede döviz alım ve satıma bankaları yetkili kılarken seyahat ve nakliye kumpanyaları ile acentelere yolculardan sadece döviz alım yetkisi vermektedir. Daha önceki kararnamelerde de yer alan döviz alım ve satışlarında Merkez Bankası kurları üzerine yüzde birlik peşin komisyon ekleyerek işlem yapma izni devam ettirildiği görülmektedir. Döviz talebinde bulunanlardan ülkedeki veya yurt dışındaki döviz mevcutlarını beyan etmeleri istenebilecektir.

10 Ağustos 1950 tarihinde alınan Bakanlar Kurulu kararı ile daha liberal bir ithalat politikası izleneceği ilan edilir. Kararname ile ithalatın %65 oranında libere edilir ve ihracat üzerindeki bazı kısıtlamalar azaltılır (Yaşa,1980:93). 11704 sayılı Bakanlar Kurulu kararı dış ticaret rejimini liberal bir yaklaşımla yeniden düzenlemeyi amaçlamaktadır (T.C. Resmi Gazete, 7583, 15 Ağustos 1950). Yayımlanan listeler ile ihracat ve ithalat yapılmasına izin verilen ürünler tespit edilir. Anlaşmalı ülkeler ve serbest döviz ile yapılmasına müsaade edilen dış ticaret esasları izah edilmeye çalışılır. Bakanlar Kurulu kararının ilanından bir gün sonra Maliye Bakanlığının TPKKHK' nın on üç sayılı kararnamesine ilişkin beş tebliği aynı gazetede yayımlanır (T.C. Resmi Gazete, 7598, 2 Eylül 1950). Bu kararnamenin otuz üç sayılı tebliği, dış ticaret rejimi hükümleri dairesinde ithalat bedellerinin ödenmesi ve döviz tahsisini düzenlemektedir. İthalat için gerekli dövizin Merkez Bankasında yapılacak tahsis ile bankalardan temin edilmesine izin verilmektedir (T.C. Resmi Gazete, 7598, 2 Eylül 1950).

Deblokaj işleminde kullanılmasına izin verilen ürünlere dair tebliğ ekleri iptal edilerek daha fazla ürünü içeren yeni bir liste yayımlanmıştır. Listede Türkiye'nin üretiminde söz sahibi olduğu hayvansal ürünler, yaş ve kuru meyve, sebze, maden ürünleri, orman ve su mahsulleri kategorik olarak yer almaktadır. Bu liste sonraki tebliğlerle güncellenmeye devam etmiştir (T.C. Resmi Gazete, 7761, 17 Mart 1951). Ülkenin ihracatını artırmak ve rekabet avantajına sahip olduğu ürünlerin ihracatını böylece teşvik etmeye çalıştığı görülmektedir.

Türkiye'de serbest ithalatın 1954 yılında kontrol altına alınmaya çalışıldığı görülür. İthalat yapabilmek için hükümetin belirlediği listelere uymak gerekiyordu. Devletin ilan ettiği listeleri ithalat kota listesi, liberasyon listesi, istisnai ithalat listesi ve kredi ithalat listesi şeklinde sayılabilir (Parasız, 1998: 102). Bu dönem, ülke ekonomisinde sonraki yıllarda kronik hale gelen dış ticaret açığının verilmeye başladığı yıllardır (Boratav,2019:105).

İthalatın kısa vadeli kredilerle finanse edilmesi 1952 yılından itibaren borç ödemelerinde sorun yaşanmasına neden olmaya başlar. Türkiye, IMF kotasını aşarak kredi kullanan ve ödeme ertelemesi yapan ilk ülke olmuştur (Kepenek, 2012:120). Hükümetin dış ticaret açığı sorununu gidermek adına 1954 yılında kıymet esasına dayalı gümrük tarifelerini uygulamaya başlaması, ithalat üzerinden hazine payı adı altında ilave prim alması, ihracata ek prim ödemesi yapılması ve özel takas olanakları sunulması gibi çözüm arayışları olmuş ancak açığın ve enflasyonist baskının devam etmiştir (Yaşa,1980:93).

ABD'nin Türkiye'ye sağlamış olduğu yardımların bağış, kredi, teknik destek ve uzman raporları gibi çeşitli şekillerde olduğu görülür. 1950-1955 yılları arasında cari açığın finansmanında bu yardımlar sayesinde zorlanmayan Türkiye'nin dış borcu fazla artmamıştır (Parasız, 1998: 79). Türkiye'nin tarım ve gıda ürünleri ihracını artıran Kore Savaşı'nın bitmesiyle dış talep zayıflamış ve ihracat yavaşlamıştır. Bunun yanı sıra Türkiye ekonomisinde bazı sorunların yaşanmaya başladığı görülür. Hükümet, ABD tavsiyelerine göre düzenlenen programı, 1955 yılındaki seçim öncesine kadar uygulanmıştır. Seçim sonrasında ülkenin enflasyon oranlarında artışlar yaşamaya başladığı görülür (Parasız, 1998: 75). Dönemin olumsuz bazı göstergelerine rağmen milli gelirdeki artış devam etmektedir. Önceki döneme nispeten dışa kapanarak ekonominin büyümesini devam ettirdiği görülür (Boratav,2019:120). Liberal politikaların terk edilmeye başlanıldığı bu dönemde İthal Malları Fiyat Kontrol Dairesi kurulur ve 1956 yılında Milli Korunma Kanunu yeniden yürürlüğe sokulur (Yaşa,1980:93). Dış ödemeler dengesini kontrol altına almak için hükümet, 15.09.1956 tarihinde TPKKHK'yı tekrar gündeme taşır. Ekonominin döviz ihtiyacı ile döviz gelirlerini öngörme ve önem sırasına göre transferleri belirleme yetkisi, kurulan Vekillerarası Döviz Komitesine verilmiştir. Komite, aylık düzenlenecek cetveller ile başta ithalat olmak üzere ekonomide döviz tahsis sürecini izleyecek ve yönetecektir (Parasız, 1998: 117).

6258 numaralı kanun ile TPKKHK'nın birinci, üçüncü ve dördüncü maddeleri değiştirilmiş ve kanunun geçerlilik süresi beş yıl uzatılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 8639, 20 Şubat 1954). Birinci maddeye "altın alım ve satımının ve bunlar ile kıymetli madenler ve kıymetli taşlarla bunlardan mamul veya bunları muhtevi her nevi eşya ve kıymetlerin" ihracına dair eklemeler yapılır. Üçüncü maddede yapılan değişiklikler, kanuna aykırı fiilleri ve cezai hükümleri düzenlemektedir. Dördüncü madde kanuna muhalefet halinde şüphelilerin yakalaması ve mahkeme sürecine dair esasları düzenlemektedir.

Heckscher-Ohlin modelinde, bir ülkenin yoğun olarak sahip olduğu üretim faktörü ile ürettiği ürün ihraç edilir, kıt olan ürün ithal edilir (Uğur, 2022:18). Türkiye, 1950'li yıllarda emek yoğun üretim ile ihracat yapan ve sermaye yoğun malları ithal eden bir ülkedir. Bu dönemde tarımsal üretimdeki artışın ihracattaki artışı desteklediği, hükümetin yatırım mallarını ithal ederek modernleşmeyi sağlamayı amaçladığı görülür (Keyder, 2010:165).

TPKKHK' da yapılan yeni düzenleme ile TCMB'ye her tür ithalattan, işlem bedelinin %4'ü kadar teminat isteme yetkisi verilir. Ayrıca bu kararnamede ithalat mallarının fiyatlarının dış piyasadaki cari fiyatlara uygun olması şartı da getirilmektedir (T.C. Resmi Gazete, 8642, 24 Şubat 1954). Maliye Vekâleti ile Ekonomi ve Ticaret Vekâletlerinin bu uygunluğu kontrol edeceği, fiyatları yüksek belirleme veya fatura düzenlemenin kanuna muhalefet kabul edileceği ilan edilir (T.C. Resmi Gazete, 8642, 24 Şubat 1954). 1954 yılında alınan iki önemli Bakanlar Kurulu kararı bulunmaktadır. Bunlardan ilki, ithalat işlemlerine aracılık eden bankalardan, ithalatçılardan temin ettikleri her türlü meblağın Türk Lirası karşılığını merkez bankasına faizsiz olarak yatırması zorunlu kılınmasıdır (T.C. Resmi Gazete, 8749, 8 Temmuz

1954). Diğer önemli kararname de liberasyon veya tahsis yoluyla yapılacak ithalat işlemlerinde merkez bankasının teminat isteme yetkisini %10'a çıkarmaktadır (T.C. Resmi Gazete, 8760, 21 Temmuz 1954). Maliye Vekâletinin yayımladığı atmış yedi sayılı tebliğ ile altın ithali serbestliği kaldırılmıştır (T.C. Resmi Gazete, 8994, 30 Nisan 1955).

4040 karar sayılı kararname ile 1955 yılında Banka Kredilerini Tanzim Komitesi kurulur. Bu komite, dış ödemeleri, ülkenin genel ihtiyaçlarını ve iktisadi kalkınmasını dikkate alarak banka kredilerini düzenlemeyi amaçlamaktadır. Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin kararlarının Vekillerarası Döviz Komitesi onayından geçmesi gerekmektedir (T.C. Resmi Gazete, 8897, 6 Ocak 1955). Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin aldığı bir sayılı karar ile bankaların son üç yıldaki kredi plasmanının en yüksek seviyesini aşmaları yasaklanır (T.C. Resmi Gazete, 9344, 28 Haziran 1956). Komite, bankaların iştiğal konuları dışında gelir elde etme veya spekülâtif amaçlarla han, apartman, arsa alımını ve elde tutmalarını yasaklar (T.C. Resmi Gazete, 9344, 28 Haziran 1956). Bu düzenlemeler sonrasında ülkeye ithal edilecek malların fiyat tesciline Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği İthal Malları Fiyat Tescil Teşkilâtı yetkili kılınır. Bu teşkilattan tescil almayan malların gümrükten geçirilmesi ve bedellerinin transferine izin verilmemektedir (T.C. Resmi Gazete, 9347, 2 Temmuz 1956).

Faktör donanımının ve fiyatların dış ticaretin gerçekleşmesinde önemli olduğunu savunan Heckscher-Ohlin modeli gelişmekte olan ülkelerde liberal politikaların büyümeyi ve reel ücretleri artıracığını savunur. Post Keynesyen iktisat görüşü, ihracata dayalı büyüme modelinde ithalatın gelir esnekliğinin yüksek olmasının ülkedeki gelir artışından daha çok ithalat artışının yaşanacağını öne sürer (Saçık, 2009:168). 1950-1958 döneminde devletin, mali piyasalarda olduğu gibi TPKKHK ile döviz piyasasında kontrolü elinde tuttuğu görülür. İç borçlanma senetleri ile finansal piyasaların gelişimine destek olunmaya çalışılır (Balkanlı, 2012:271). Bu dönem yapılan TPKKHK değişiklikleri, ülkenin yaşadığı döviz darboğazında tarife dışı düzenlemelerle ülkeden döviz çıkışını kısıtlayan, farklı döviz alım kuru belirleyerek ihracatı özendirici bir yapıya bürünür (Seyidoğlu, 2001:120). 1954 yılında başlayan ithalat kısıtlamaları ve denetimler ile korumacı politikaların tekrar yürürlüğe girdiği ayrıca sanayi üretiminin teşvik edildiği ve korumacı politikalar ile kâr marjının artırılmasına olanak sağlanır (Keyder, 2010:167).

4 Ağustos 1958 tarih, 9972 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan kararnameler ve tebliğler ile İstikrar Kararları veya devalüasyon olarak nitelendirilen TPKKHK hükümleri ilan edilmiştir. 4/10618 karar sayılı kararnameye göre kamu sektörünün, Merkez Bankasından temin edebileceği krediler toplamının 400 milyon lirayı geçemeyecektir. Bu limitin 250 milyon liralık kısmı Toprak Mahsulleri Ofisi'nin kullanımına tahsis edilir. Daha önce kararnameler birbirleri yerine düzenlenirken on dört ve on beşinci kararname aynı Resmi Gazetede kanuna dair düzenlemeleri yapmaktadır. TPKKHK'nın on beşinci kararnamesi 4/10641 karar sayılı karar ile düzenlenir. Bu kararname ile Türk parasını korumak amacıyla TCMB nezdinde bir 'Kambiyo Karşılık Fonu' oluşturulur ve fonun idaresi Maliye Vekâletine verilir. Bankalar, döviz satışlarında Merkez Bankasının ilan ettiği döviz kurlarına ilave prim tahsil edeceklerdir. Bu primlerin beş iş günü içerisinde TCMB'deki Kambiyo Karşılık Fonu hesabına aktarılması zorunlu kılınır. Her ABD doları için 620 kuruş ilan edilen bu prim belirlenirken diğer dövizler için bu prim farkının Maliye Vekâleti tarafından belirlenmesine karar verilmiştir. Aynı şekilde kambiyo alış primi uygulaması da yürürlüğe sokulur. Artık bazı ihracat ürünlerinin getirilerine ait dövizler satın alınırken eklenecek primlerle kur uygulanacaktır. Söz konusu

ürünler dışındaki ihracat gelirleri ve diğer döviz alımlarında 620 kuruş prim farkı ödenecektir. Diğer dövizlere uygulanacak prim farklarını yine Maliye Vekâleti ilan edecektir. 14 sayılı kararnamenin beşinci tebliğine Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin kararlarını içeren Ek B tebliği eklenmiş ve aynı gün Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu ek tebliğ 4 Ağustos kararlarının devamını oluşturur. Gazetenin kanunla ilgili son bölümünde on beş sayılı kararnamenin ilk tebliği yayımlanmış ve efektif dövizlere uygulanacak prim farkları ilan edilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 9972, 4 Ağustos 1958). Bir ay sonra yayımlanan tebliğ ile yabancılardan döviz alışı gerçekleştiren müesseselere Kambiyo Karşılık Fonundan prim üzerinden %1 komisyon ödenmesine karar verilir (T.C. Resmi Gazete, 9999, 5 Eylül 1958). 1 Ekim 1958 tarihinde yayımlanan diğer bir tebliğ ile döviz alım ve satımı yapanlara masraflarını karşılayabilmeleri için yine karşılık fonundan prim üzerinden %1,5 komisyon ödenmesi hükmü getirilir (T.C. Resmi Gazete, 10021, 1 Ekim 1958).

İstikrar Kararlarının alındığı 4 Ağustos 1958 tarihinden sonra ekonomi üzerindeki kontroller azaltılır, KİT ürünlerinin fiyatları artırılır ve bütçe disiplini sağlayıcı önlemler alınır. Ertelenen 600 milyon dolarlık dış borç ve yeni açılan 359 milyon dolarlık kredi limiti 1961 yılına kadar uygulanan istikrar politikasının başlangıcıdır. Bu istikrar programının deflasyonist özellikleri serbest ticareti kısıtlayıcı etkilere sahiptir (Boratav,2019:123). İstikrar programı ile ithalatta 2.8 TL olan dolar kuru 9 TL olarak ilan edilir ve ihracatta kategorilerine göre prim eklemeli kur 1960 yılına kadar uygulanır(Yaşa, 1980: 93).

İstikrar Kararları ile yapılan düzenlemeleri ve belirlenen politikaları şu ana başlıklar altında incelemek mümkündür (Parasız, 1998: 117);

- Merkez bankasının kredilerine tavan ve tahsis limit konulması
- Ticari bankaların kredileri dondurulması
- Bütçe dengesinin sağlanması
- Sıkı para politikası benimsenmesi
- Fiyatlar üzerindeki denetimlerin kaldırılması
- KİT mamullerinin fiyatlarının artırılmıştır

Fiili bir devalüasyon olan 4 Ağustos 1958 İstikrar Kararları, 22 Ağustos 1960 tarihinde resmîyet kazanmış ve prim uygulamasına son verilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

1929 yılında yaşanan Büyük Buhran öncesinde Türkiye'nin para piyasasında yaşadığı kriz ortamında düzenlenen TPKKHK ve ekleri, ilerleyen yıllardaki devletçi ve korumacı politika tercihleriyle uzun süre yürürlükte kalmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında başlayan liberalleşme çabalarında esaslı bir değişim geçirmeyen kanun ve eklerinde, 1950 yılındaki iktidar değişikliği ile liberal politikalarla paralel düzenlemeler görülmüştür. Liberal söyleme sahip Demokrat Parti hükûmetleri döneminde yürürlükte kalan kanun, müdahaleci ve korumacı politikalar için yeni düzenlemelere olanak tanır. Para politikasını ve dış ticareti düzenleyen tebliğ ve kararnamelerin, ekonomiye dolaylı müdahale ve tarife dışı bir araç olarak kullanıldığı görülür.

TPKKHK düzenlemelerinin, Türkiye ekonomisinin mukayeseli üstünlüğe sahip olduğu ürünlerin deblokaj listeleri ile ihracını teşvik ettiği görülmektedir. Kanun ile ithal ikameci politikalar için gerekli dış ticaret koruması sağlanmaya çalışılmıştır. Kanun, faktör donanımı

avantajı ile emek yoğun ürünlerin ihracının artırılmaya çalışıldığı 1950 sonrası dış ticaret politikasında serbest dış ticarete olanak sağlayacak yasal zemini oluşturmuştur. Ülkenin hem korumacı hem serbest dış ticaret politikalarına dair düzenlemelerinin yer aldığı TPKKHK, 1958 İstikrar Kararları ile sonraki dönemin politikalarında etkili olmuştur.

Geçerliliği 1970 yılında süresiz olarak uzatılan TPKKHK, günümüzde yürürlükte dir. Kanunun, Türkiye ekonomisindeki 1960 sonrası planlı dönem ve 1980 sonrası liberalleşme sürecindeki seyrinin incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alper, F.Özlem. (2018). Para politikasındaki gelişmeler ve Türkiye uygulaması (1. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Balkanlı, A.Osman (2012). Türkiye’de ekonomik gelişme ve kriz geliştirmekte olan ekonomi örneği olarak Türkiye’de ekonomik gelişme sorunu (1838-1979) (3.Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Boratav, K. (2019). Türkiye iktisat tarihi 1908-2015 (24. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Eroğlu, İ., Demirel, B. ve Dağlaroğlu, T. (Ed.) (2018). 1923’den günümüze Türkiye’de para-kredi ve kur politikaları. Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Karlık, S. Rıdvan (1999). Türkiye ekonomisi (gözden geçirilmiş 6. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Kazgan, G. (2021). İktisadi düşünce (22. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kazgan, G. (2013). Tanzimat’tan 21. yüzyıla Türkiye ekonomisi (genişletilmiş 5. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kepenek, Y. (2012). Türkiye ekonomisi (9. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Keyder, Ç. (2010). Türkiye’de devlet ve sınıflar (15. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıçbay, A. (1999). Türk ekonomisi (gözden geçirilmiş 5. Baskı). İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.
- Koçak, C. (2020). Türkiye’de milli şef dönemi (1938-1945) cilt 2 (2. Baskı) . İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçak, C. (2015). Dönüşüm: Türkiye’de iki partili siyasi sistemin kuruluş yılları (1945-1950) cilt 4 (1. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köklü, A. (1947). Türkiye’de para meseleleri. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Kuruç, B. (2011). Mustafa Kemal döneminde ekonomi büyük devletler ve Türkiye (1.Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özbilen, Ş. (2016). Para’nın kitabı (1.Baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özgüven, A. (2001). İktisadi düşünceler-doktrinler ve teoriler. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Parasız, İ. (1998). Türkiye ekonomisi 1923’den günümüze iktisat ve istikrar politikaları (1. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (2001). Uluslararası iktisat (genişletilmiş 14.baskı). İstanbul: Güzem Yayınları.
- Tezel, Yahya S. (2020). Cumhuriyet döneminin iktisadi tarihi (2. Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uğur, B. (2022). Dış ticaret teorilerinin evrimi. Ankara: İksad Yayınevi.
- Yaşa, M. (Ed.).(1980). Cumhuriyet dönemi Türkiye ekonomisi: 1923-1978. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları.
- Yılmaz, Şiir E. (2016). Dış ticaret kuramlarının evrimi (gözden geçirilmiş 4. Baskı).Ankara: Efil Yayınevi.

Makale-Bildiri-Rapor

- Bakan, S. ve Akkaya, O. (2018). Marshall-Lerner koşulunun Türkiye ekonomisinde incelenmesi: 1950-2000 dönemi. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6, 325-331.

- Keşap, D. ve Sandalcılar, A.Rıza. (2021). Dış ticarete serbestleştirici ve korumacı politikaların ekonomik büyümeye etkisi: panel veri analizi. *Bilgi*, 23 (2), 257-287.
- Kurmuş, O. (1978). 1916 ve 1929 Gümrük tarifeleri üzerine bazı gözlemler. *Gelişme Dergisi* 1978 özel sayısı, 179-209.
- Memiş, Ş. (2020). 20. yüzyıl Türkiye ekonomisi üzerine kısa bir analiz (1923-2000). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 66, 263-284.
- Öz, S. (2009). Kriz ve korumacılık: tarih tekerrür edecek mi? (Rapor No:0904). İstanbul: Tüsiad-Koç Üniversitesi Ekonomik Araştırmalar Forumu Çalışma Raporu Serisi.
- Saçık, S. Yapar (2009). Dış ticaret politikası ve ekonomik büyüme ilişkisi: teorik açıdan bir inceleme. *KMU İİBF Dergisi*, 16, 162-171.
- Savrul, B. Kılınç, Özel, H. Alp ve Kılıç, C. (2013). Osmanlı'nın son döneminden günümüze Türkiye'de dış ticaretin gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 8 (1), 55-78.
- Varlı, A. (2012). Kadro dergisi üzerinden bir deneme: milli iktisat'tan devletçiliğe. *Öneri*, 10 (37), 167-174.

Tezler

- Beylan, C. (2011). Korumacı iktisat politikalarının kalkınma sürecindeki etkileri ve Türkiye çözümlemesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Önder, T.(2005). Para politikası araçları, amaçları ve Türkiye uygulaması. Uzmanlık yeterlilik tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Varlı, A. (2012). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e parasal alanda kurumsal düzenlemeler: T.C. Merkez Bankası. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Resmi Gazeteler ve Tutanaklar

- TBMM görüşmeleri, Muvakkat Encümen Mazbatası Sıra No:83: 20.02.1930, (Erişim Tarihi: 01.11.2021),<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c016/tbmm03016033.pdf>
- TBMM Zabıt Ceridesi, 33. İnikat. 20.02.1930. Cilt:46, Evre 3, Sayfa 42-48. (Erişim Tarihi: 01.11.2021),<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c016/tbmm03016033ss0083.pdf>
- Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu, Resmi Gazete: 30 Mayıs 1929, Sayı 1203. (Erişim Tarihi: 08.05.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 25 Şubat 1930, Sayı 1433. (Erişim Tarihi: 24.07.2021), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 27 Şubat 1930, Sayı 1435. (Erişim Tarihi: 24.07.2021), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 6 Ağustos 1932, Sayı 2167. (Erişim Tarihi: 24.07.2021), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 3 Aralık 1932, Sayı 2267. (Erişim Tarihi: 24.07.2021), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 5 Ocak 1933, Sayı 2296. (Erişim Tarihi: 24.07.2021), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>

- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 27 Şubat 1936, Sayı 3243. (Erişim Tarihi: 24.07.2021), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 2 Aralık 1936, Sayı 3474. (Erişim Tarihi: 24.07.2021), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 23 Aralık 1937, Sayı 3790. (Erişim Tarihi: 30.01.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 19 Ocak 1938, Sayı 3812. (Erişim Tarihi: 30.01.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 18 Mayıs 1939, Sayı 4211. (Erişim Tarihi: 06.02.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 27 Mayıs 1939, Sayı 4217. (Erişim Tarihi: 06.02.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Dış Ticaret Rejimine Dair Bakanlar Kurulu Kararı, Resmi Gazete: 15 Ağustos 1950, Sayı 7583. (Erişim Tarihi: 10.11.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 2 Eylül 1950, Sayı 7598. (Erişim Tarihi: 12.03.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 17 Mart 1951, Sayı 7761. (Erişim Tarihi: 13.03.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 24 Şubat 1954, Sayı 8642. (Erişim Tarihi: 09.04.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 8 Temmuz 1954, Sayı 8749. (Erişim Tarihi: 09.04.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 21 Temmuz 1954, Sayı 8760. (Erişim Tarihi: 09.04.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 6 Ocak 1955, Sayı 8897. (Erişim Tarihi: 11.04.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 30 Nisan 1955, Sayı 8994. (Erişim Tarihi: 11.04.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 28 Haziran 1956, Sayı 9344. (Erişim Tarihi: 22.05.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 2 Temmuz 1956, Sayı 9347. (Erişim Tarihi: 22.05.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 4 Ağustos 1958, Sayı 9972. (Erişim Tarihi: 20.08.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete: 5 Eylül 1958, Sayı 9999. (Erişim Tarihi: 31.08.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>
- Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, Resmi Gazete:1 Ekim 1958, Sayı 10021. (Erişim Tarihi: 03.09.2022), <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/>

EXTENDED ABSTRACT

The Republic of Turkey is aware of the need to ensure the economic continuation of the freedom it gained through the War of Independence. It is seen that the state transfers the resources it obtains from the agriculture-based economy to industrialization and tries to establish a self-sufficient economic structure. After 1930, statist policies and successfully implemented industrial plan were effective in the development of the country. II. The reflections of the changing international political and economic conjuncture after World War II started a transformation process with the Democratic Party government in Turkey. The political and economic course of the liberalization desire, with the effect of the policies implemented in Turkey, results in external deficit and high inflation, which will become a chronic problem of the country's economy.

It is seen that the protectionist policies in foreign trade, which is seen to be inspired by the national economy view, continue by integrating with statist policies, and in this process, the Law on the Protection of the Value of the Turkish Currency (TPKKHK) is not only used as a non-tariff instrument, but also maintains its provisions and validity with some amendments. TPCKHK, which supports import substitution industrialization and includes protectionist foreign trade elements, allows restricted and controlled imports, while subjecting foreign exchange and capital outflows from the country to the permission of the ministry.

Law No. 1567, which was issued on February 20, 1930, consists of seven articles;

- The first article authorizes the Council of Ministers of the period to regulate the buying and selling of foreign currency, cash and stocks in the country.
- The second article includes the announcements under the title of TPCKHK into the law. It includes deterrent and penal provisions.
- The third and fourth articles contain provisions regarding the suspension of work, restriction of transactions and heavy fines for up to two years, for those who violate the law, and those working in the headquarters and branches of banks and in the money market. Although there is a heavy penalty statement in this article, there is an effort not to frighten the sector. The fact that the ban is for a period of time and the individual punishment of the branches can be an example of this situation.
- The fifth article makes the provisions of the TPCKHK valid instead of the penalties stated in the article 44 to article 53 of the MKKBK numbered 1447.
- After the sixth article of the law, which makes it valid for three years, the text ends with the seventh article, which gives the executive power to the Executive Board.

With TPCKHK, it is aimed to provide control in two areas; exchange rates will now be determined by the government and imports will depend on government permission. At that time, it is seen that other countries tried to protect themselves from the Great Depression with similar practices. These regulations are the first steps taken by Turkey to protect its industry against foreign competition.

In the post-1950 period, when the country tried to increase its foreign trade volume with its export products and factor equipment, in which it had a comparative advantage, and to develop and modernize its industry by importing capital goods, TPCKHK became one of the important legal texts that regulated the liberalization process of foreign trade and determined its principles and procedures. While liberal economic policies continue, the law and its

annexes ensure the continuation of practices that encourage exports, restrict and control foreign exchange outflow with its provisions on blocked money.

With the stability decisions taken on August 4, 1958 and published as an annex to the TPKKHK, he moved away from liberal policies in foreign trade to a large extent. It is observed that public interventions, such as premium-based exchange rate and credit restrictions, and money markets and foreign trade are more common than in previous periods.

Before the Great Depression in 1929, the TPKKHK and its annexes, which were prepared in the crisis environment in Turkey's money market, remained in force for a long time with the statist and protectionist policy preferences in the following years. II. In the law and its annexes, which did not undergo a fundamental change in the liberalization efforts that began after the World War II, parallel arrangements were seen with the liberal policies with the change of power in 1950. The law, which remained in force during the Democratic Party governments with liberal rhetoric, allows new regulations for interventionist and protectionist policies. It is seen that the communiqués and decrees regulating monetary policy and foreign trade are used as a non-tariff and indirect intervention in the economy.